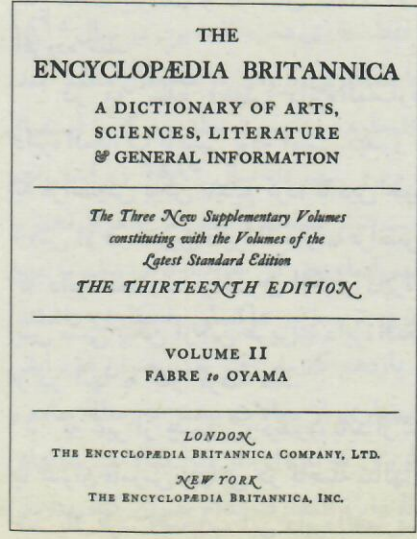

زه ای فراهم
س ۶۳
ت از مناط
در مسائل
چه ناراحت
س آسمانی
یرومندی و
ین است که
م، ص ۲۳
و نیز کتاب
دند که خود
در یونان و
بارزه با این
و اشخاص
کار عالی و
د حمله قرار
جروهن فی
ص ۸۶
می خورم
رمی آید -
س بشری
بی خاص
نه ها، هیچ
ندارد. در
ثوالات با
اساسی
ر به لغات
ی در باب
ت؛ اگر چه
ب لغت و

تاریخچه دایرة المعارف نویسی: از یونان و چین تا عصر حاضر

دایرة المعارفهای امروزی گذشته ای بسیار طولانی و مشخص دارند. در روزگار باستان که فلسفه در برگیرنده همه موضوعات دانش بشری بود و تشعب علوم عملی نشده بود، «فلسوف» به کسی اطلاق می شد که جامع همه علوم و دانش زمان خود بود. از این رو آثار فلاسفه باستان مجموعه ای بود از «دایرة دانش». در مجموعه آثار افلاطون و ارسطو خلاصه ای سیستماتیک از این دایرة دانش را می بینیم که در ارتباط با این سؤال «شناخت شناسی» یعنی «چه می دانم؟» است. افلاطون معتقد بود که برای بهتر اندیشیدن لازم است که آدمی همه چیز را بداند. بسیاری ارسطو را نخستین کسی می دانند که اقدام به گردآوری مجموعه اطلاعات بشری کرده است. بسیاری نیز نقش مشرق زمین را در تاریخ دایرة المعارف نویسی از نقش مغرب زمین قدیمی تر می دانند. چینها نخستین ملتی بودند که حدود ۲۰۰۰ سال پیش، به تدوین دایرة المعارف همت گماشتند؛ دایرة المعارفهای چینی بیشتر مجموعه هایی بود از آثار ادبی که کم و بیش به صورت فرهنگی و بیشتر توسط محققان برجسته تدوین شده بود. نخستین دایرة المعارف چینی آینه امپراتور بود که در سال ۲۰۲ میلادی به دستور خاقان وقت چین تدوین شد.

پاره ای از متخصصان نیز کتاب تاریخ طبیعی پلینی مهین را به جهت روش گردآوری آن، نخستین دایرة المعارف جهان شمرده اند. این کتاب ۳۷ جلدی شامل ۲۴۹۳ فصل است و بصورت رده ای تنظیم شده است و حدود ۲۰/۰۰۰ مدخل را تحت عناوینی چون جهان شناسی، نجوم، هوا شناسی، جغرافی، جانور شناسی،

گیاه شناسی، پزشکی، جادو و هنرها در برمی گیرد. پلینی برای تدوین این اثر، متجاوز از ۲۰۰۰ جلد کتاب از نویسندگان روزگار خود را بررسی کرد.

به جهت شرایط اجتماعی - فرهنگی دنیای کهن و از آنجا که تحصیل علم از امتیازات طبقه ای خاص بود، این دایرة المعارفها - و یا مجموعه های دانش بشری - اغلب برای استفاده گروه خاصی تدوین می شد و توده مردم از استفاده از آنها محروم بودند. بعضی از فضلاء قرون وسطی سعی در گرد آوردن دایرة المعارف گونه هایی کردند. از آن جمله است اثر ایسیدوروس قدیس^۲ از اهالی سویل (حدود ۵۶۰ - ۶۳۶ م) که کتاب اشتقاقیات وی مجموعه ای است از دانش عصر او. محقق انگلیسی رابانوس ماروس^۳ (حدود ۷۷۶ - ۸۵۶ م) کتاب در باره جهان را به رشته تحریر در آورد؛ که در واقع سرفتی بود از کتاب اشتقاقیات. این دایرة المعارف شهرت بسیار کسب کرد و در تمام قرون وسطی مورد استفاده بود. در قرون وسطی تعداد زیادی دایرة المعارف موضوعی نیز در زمینه های تاریخ، پزشکی، کشاورزی، جانور شناسی و دام پزشکی تدوین شد؛ که اغلب به فرمان امپراتوران روم شرقی بود. راهبه ای به نام هراد^۴ (متوفی به سال ۱۱۹۵ م) نخستین زنی است که در قرن دوازدهم میلادی، دست به تهیه و تدوین يك دایرة المعارف زد. در این قرن هونوریوس این - کلیوسیوس^۵ دایرة المعارف گونه ای با نام آینه جهان منتشر کرد. مشهورترین دایرة المعارف قرون وسطی Speculum majus اثر ونسان بووه^۶ از رهبانان دومینیکنی بود که در سال ۱۲۴۴ میلادی تدوین شد. این اثر شامل ۱۰/۰۰۰ فصل است در ۸۰ مجلد. مطالب این دایرة المعارف تحت سه عنوان اصلی: تاریخ، علوم طبیعی و فیزیکی، و علوم اخلاقی تنظیم شده است. ونسان بووه خاطر نشان می کند که نه فقط کار او باید دنبال شود، بلکه نقط نظرهایی که او گردآوری کرده باید مورد قبول قرار گیرد و تقلید شود.

حدود سال ۱۴۶۰ کاستون^۷ دایرة المعارف آینه جهان را به انگلیسی ترجمه کرد. در اوایل قرن پانزدهم بزرگترین دایرة المعارفی که تا کنون تدوین شده یعنی یونگ لو تاسین^۸ به معنی «دستنامه بزرگ» منتشر شد. متأسفانه قسمتهای کوچکی از این مجموعه ۹۳۷ / ۲۲ فصلی باقی مانده است که در سال ۱۹۶۳ منتشر شد. در سال ۱۵۴۱ رینگل برگ بازلی^۹ مطالعات شبانه، یا دایرة کامل تعلیم و تربیت را منتشر می کند، به اعتقاد پاره ای از متخصصان، این نخستین اثری است که واژه «دایرة المعارف» را به

مورد استفاده قرار می‌گرفتند. ویرایش یازدهم که در سالهای ۱۹۱۰-۱۹۱۱ در بیست و نه جلد منتشر شد، از نظر ضوابط نظری و فکری، همپای ویرایش نهم بود. اما پاره‌ای از مقالات رساله گونه ویرایش نهم به چند بخش تقسیم شده بودند. تجربه نشان داد که پاره‌ای از این مقالات کوتاه، کاربرد بهتری در بخش مرجع داشتند.

ویرایش‌های نهم و یازدهم نه فقط از نظر سیر تاریخ بریتانیکا حائز اهمیت هستند، بلکه بطور کلی در زمره آثار تاریخی محسوب می‌شوند و حتی بعضی، این دو ویرایش را همپای ده فرمان موسی می‌دانستند. در سال ۱۹۲۰ سیرز^{۲۸} و شرکایش، امتیاز نشر دایرة المعارف بریتانیکا را خریداری کردند. در سال ۱۹۲۹ ویرایش چهاردهم این اثر در ۲۳ جلد متن و یک جلد نمایه منتشر شد. در این ویرایش طول مقالات کوتاه شده بود. این نخستین ویرایشی بود که توسط تایمز لندن (یعنی ناشر انگلیسی ویرایش‌های قبلی) نظارت نمی‌شد. در سال ۱۹۴۱، دانشگاه شیکاگو با خرید حق امتیاز، انتشار آن را به عهده گرفت.

ویرایش پانزدهم دایرة المعارف بریتانیکا، با طراحی نو منتشر شد. این ویرایش نتیجه تلاش ۱۷ سال کار و صرف ۳۲ میلیون دلار پول بود. ویرایشگران بریتانیکا، به این نتیجه رسیده بودند که مجموعه‌ای با نظام الفبایی از مدخل‌هایی که با یکدیگر بی‌ارتباط هستند، نمی‌تواند درخور دامنه رشد فزونگیر دانش بشری باشد. طرح جدید می‌بایستی سه نیاز مشخص استفاده‌کنندگان را به نحوی مؤثرتر برآورد:

- ۱- کسب حقیقت یا حقایق، با سرعت و سهولت؛
 - ۲- کشف معانی این حقایق؛
 - ۳- تجدید نظر در تمام زمینه‌های یادگیری.
- راه حل این مشکل را مورتمرادل^{۲۹} نویسنده و ویرایشگر بریتانیکا ارائه داد. وی دایرة المعارف را به سه بخش مستقل تقسیم کرد و هر بخشی را با واژه‌سازیهایی کلاسیک نما نام‌گذاری کرد: پروپدیا،^{۳۰} ماکروپدیا^{۳۱} و میکروپدیا^{۳۲} که به معنی یادگیری مقدماتی، مهم و کوچک است و تمامی مجموعه سی جلدی بریتانیکا را در برمی‌گیرد.

پروپدیا که بخش مستقل بریتانیکا می‌باشد، خلاصه‌ای است تک جلدی از تمامی دانش بشر که به عنوان استخوان‌بندی و راهنمای مطالب بیست و نه جلد دیگر به کار می‌رود. مفهوم پروپدیا از ریشه واژه‌های یونانی است که اصطلاح انسیکلوپدیا را پدید آورده‌اند: فراگرد بزرگ (دستگاه گسترده) یادگیری. ادلر محتوی

ویراستار که هر یک مسئولیت تدوین یکی از موضوعات را برعهده داشت و در عین حال هیئت ویراستاران مسئولیت مشترک در قبال کلی‌تر نیز داشتند. در این سه دایرة المعارف - یعنی آثار جیمبرز، پیرو، و تسدلر - بزرگترین خصیصه‌های دایرة المعارف نویسی معاصر، یعنی دارابودن هیئت ویراستاران و نحوه تنظیم به چشم می‌خورد.

مهمترین دایرة المعارف‌های معاصر

از مهمترین دایرة المعارف‌های معاصر باید از دایرة المعارف بریتانیکا نام برد. نخستین ویرایش این اثر در سه جلد، در سالهای ۱۷۶۸-۱۷۷۱ به همت آندریوبل^{۳۳} کالن مک‌فارکوهر^{۳۴} و ویلیام سلی^{۳۵} تدوین و منتشر شد. این ویرایش که حاوی مقالات بسیار کوتاه بود، بیشتر به یک واژه‌نامه شبیه بود تا یک دایرة المعارف. به عنوان مثال مدخل «زن» فقط حاوی هفت کلمه بود. در سال ۱۸۱۰ ویرایش سوم بریتانیکا با همکاری گروهی از محققان منتشر شد. ویرایش سوم این دایرة المعارف در بیست جلد بود که با استقبال دانشمندان و محققان روبرو شد. در سال ۱۸۸۹ ویرایش نهم بریتانیکا، مشتمل بر بیست هزار صفحه و بیش از نه هزار تصویر منتشر شد. در ویرایش نهم ادبای بزرگی چون آرنولد، و سوین برن و دانشمندان بزرگی چون تی. ایچ. هاکسلی همکاری داشتند. ویرایش نهم و ویرایش یازدهم که معروفتر بود، بعنوان «ویرایش محققان» شهرت یافت. بسیاری از مقالات بیشتر به رساله جامع و کامل شباهت داشت؛ بطوری که پاره‌ای از این مقالات، سالهای بعد تنها به عنوان مقاله دایرة المعارف بلکه بعنوان کتاب درسی

جلد اول
ناه وقت و
نژاد و نیتها
تم در سال
مار دالامیر
ر یافت که
نسخه‌های
نژدی از اثر
نزدیک به
ن را مشترک
را در ۲۸
تا ۱۷۷۷
طیلی به آن

الگوی
این اثر را
ه از مشی و
شد. از آنجا
هدی است
ی راه یافت

۶ جلدی او
۱۷۵ متر
د از نه تقر

دایرة المعارف در پاریس به چاپ رسید که هنوز هم در پاره ای سائل ارزش فراوان دارد. یکی دایرة المعارف بزرگ است در ۳۱ جلد که در سالهای ۱۸۸۶-۱۹۰۲ منتشر شد و دیگری فرهنگ عمومی فرانسوی بزرگ قرن نوزدهم که در ۱۷ جلد، در سالهای ۱۸۶۶-۱۹۰۰ توسط لاروس انتشار یافت. در سالهای پیش از جنگ جهانی دوم، طرحی برای انتشار دایرة المعارف فرانسوی در ۲۱ جلد ریخته شد که پیشامد جنگ موجب تعطیل انتشار آن شد.

معروفترین دایرة المعارف آلمانی بروکهاوس است که در سال ۱۹۲۸-۱۹۳۵ در بیست جلد منتشر شد. این دایرة المعارف نمونه بسیار خوبی است از يك دایرة المعارف با مقالات کوتاه و تصاویر زیاد. نخستین ویرایش این دایرة المعارف با عنوان *Frauenzimmer Lexikon* که در واقع دایرة المعارف برای زنان بود، در فاصله سالهای ۱۷۹۶ تا ۱۸۰۸ منتشر شد که با استقبال زیادی روبرو شد. در سال ۱۸۰۸ فردریک بروکهاوس حق نشر این دایرة المعارف را خرید و همچنان که گفته شد، ویرایش اول دایرة المعارف آمریکانا بر اساس ویرایش هفتم این دایرة المعارف تدوین شد.

از دیگر دایرة المعارفهای بزرگ قرن بیستم، دایرة المعارف اتحاد شوروی است که در سالهای ۱۹۲۶-۱۹۴۷ در ۶۵ جلد منتشر شد. ویرایش سوم این دایرة المعارف در سال ۱۹۷۰ در سی جلد و یک نمایه کامل انتشار یافت. در سال ۱۹۷۴ انتشارات کولیر (لندن) و مک میلان (نیویورک) اقدام به ترجمه این دایرة المعارف به انگلیسی کردند. از آنجا که هر جلد این دایرة المعارف به طور مستقل به انگلیسی ترجمه می شود، الفبای هر جلد از A تا Z است و به ناچار برای هر پنج جلد یک نمایه تفصیلی تهیه می شود. امید است در پایان جلد سی ام یک نمایه کامل انتشار یابد. این دایرة المعارف برای موضوعات علوم اجتماعی - که از دیدگاه متخصصان شوروی تدوین شده - حائز اهمیت است.

تاریخچه دایرة المعارفها در اسلام و ایران

در جهان اسلام نیز، همچون یونان فلاسفه بر همه علوم احاطه داشتند و از این رو، آثار بسیاری از آنها مجموعه و دایره ای از دانشهای عصر خود بود. اگر دایرة المعارف را با تعریف دقیق و مصطلح امروزی آن در نظر بگیریم، این آثار را می توانیم در زمره نخستین دایرة المعارفها به حساب آوریم، خواه آنها که همه علوم و فنون را دربرمی گرفتند و خواه آنها که فقط شامل چند شعبه از علوم می شدند. بعلاوه ایرانیان در تدوین و تهیه لغتنامه سابقه ای

بسیار طولانی دارند و این خود می تواند سرآغاز کار دایرة المعارف نویسی آنها به حساب آید. گروهی از دانشمندان پا از دایرة لغت فراتر نهاده، به فراهم آوردن شرح مفردات و اصطلاحات علمی به ویژه طب و عرفان زمان خود پرداختند که این نیز خود از مبانی تألیف دایرة المعارف تواند بود.

به هر حال، قدیمترین دایرة المعارف گونه ای که در ایران می شناسیم، دینکرت است. این کتاب که مهمترین و مفصل ترین کتاب به زبان پهلوی است، در اصل در نه مجلد بود، ولی اکنون از مجلدات نه گانه آن دو مجلد اول در دست نیست. نام اصلی این کتاب «زندآکاسیه» بود که در ادبیات پهلوی به دینکرت مشهور است. مجموع کلمات این کتاب را به تقریب ۱۶۹/۰۰۰ دانسته اند، زندآکاسیه به دست آتور فرن بگ فرخواتان (آذر فرن بگ پسر فرخزاد) در قرن دوم و سوم هجری تدوین شد. دینکرت مجموعه ای بزرگ از اطلاعات دینی و عادات و عقاید و روایات و تاریخ ادبیات مزدیسنا است. مهمترین فایده آن در این است که بیست و یک نسل اوستای عهد ساسانی در مجلد هشتم آن خلاصه شده است و ما از مطالب بعضی از این نسکها که از دست رفته است تنها از همین کتاب و یا بعضی کتب که حاوی مطالبی از آنهاست اطلاعاتی داریم. در مجلد سوم این کتاب که تقریباً حاوی ۷۳/۰۰۰ کلمه است، گذشته از بعضی مطالب تاریخی از احوال جمشید و قیام ضحاک بر او نیز سخن رفته است، مجلد چهارم نزدیک ۴/۰۰۰ کلمه و مجلد پنجم ۶/۰۰۰ و مجلد ششم ۲۳/۰۰۰ کلمه دارد. در مجلد هفتم که در حدود ۱۶/۰۰۰ کلمه دارد خصوصاً از تاریخ ایران قدیم از کیومرث تا کی گشتاسب و ظهور زردشت به تفصیل سخن رفته است. مجلد هشتم دینکرت تقریباً ۱۹/۰۰۰ کلمه و شامل خلاصه ای از ۲۱ نسل اوستاست که مجموع نسکهای اوستا در عهد ساسانی بود. مجلد نهم شامل ۲۸/۰۰۰ کلمه و متضمن خلاصه ای از مطالب مذهبی سه نسل اوستاست.

دینکرت از حیث حفظ روایات تاریخی و دینی و ملی و علمی ایرانیان چنانکه در دوره ساسانیان و اوایل عهد اسلامی بوده، اهمیت بسیار دارد و مهمترین مأخذ است که به یاری آن می توان راجع به تمدن ایران در عهد ساسانی اطلاعات ذیقیمتی به دست آورد. کتاب دینکرت در نوزده مجلد به وسیله دستور پشوتن سنجانا (۹ مجلد) و پسرش داراب سنجانا (۱۰ مجلد) با حواشی و ملاحظات و ترجمه انگلیسی و متن پهلوی و گجراتی در بمبئی چاپ شده است.

در جهان اسلام قدیمترین دایرة المعارف، منسوب است به ابن

این رسائل
و ثانیاً از
سی نظارت
مطالب در
صنعت جامع
این یوسف
آلیف کرد.
آلیف کرد.
ب عظیمی
ز مهمترین
بد. قانون
دهه است.
فرانسوی
لرئیس که
نی است،
تمام ماند.
ی قمری،
ماه تألیف
ع طب از
طبی و
ج آماسها
بود، تدبیر
های متنی
است.
المعارفی
لانوار فی
(متوقی به
ه در سال
م است و
دهه است.
علم مورد
گوبند.
شیرازی
به زبان
خود را به
ای است

در منطق، حکمت طبیعی، حکمت ریاضی و الاهیات و به یک تعبیر، یعنی دایرة المعارف فلسفی است به زبان فارسی. مؤلف در تدوین آن غیر از تحریرات قدیم ریاضی و کتب ابن سینا، از تصنیفات سراج اشراق و شاگردان او نیز ظاهراً استفاده کرده است. قسمت عمده کتاب (نه تمام آن)، در دو بخش و روی هم رفته هشت جزو، در سالهای ۱۳۱۷ و ۱۳۲۴ هجری شمسی در تهران چاپ شده است.

دیگر از دایرة المعارفهای قدیمی کتاب نفائس الفنون فی عرائس العیون از شمس الدین آملی است، درباره شرح موضوعات علوم این کتاب حکم دایرة المعارف جامع و مفصلی در علوم قدیم دارد که مؤلف، آن را با نهایت تبحر و دقت نوشته و در همه ابواب حیثی که باید از عهده کار دشوار خود بر آمده و مطالب غامض علمی را با انشائی درست و متقن به صراحت و روشنی ادا کرده است. انشاء علامه آملی در این کتاب به شیوه عمومی منشآت علمی علوم در قرن هفتم و هشتم است؛ یعنی اصطلاحات و تعریفات و نحوه توضیح مطالب در آن به همان صورتی است که در کتب علمی زمان که به عربی نوشته می شده است ملاحظه می شود، همان شیوه ای که در آثار خواجه نصیرالدین طوسی و علامه قطب الدین شیرازی هم می بینیم.

تألیف این کتاب را مؤلف به سال ۷۳۶ هجری آغاز نموده و بعد از سال ۷۴۲ آن را به نام شاه شیخ ابواسحق اینجو به انجام برده و در قسمت تاریخ آن وقایع را تا مرگ سلطان ابوسعید به سال ۷۳۶ امتداد داده است. نفائس الفنون متضمن بحث در هفتاد و پنج علم از علوم اوایل و هشتاد و پنج علم از علوم عهد اسلامی است و تاکنون سه بار به چاپ رسیده است.

آملی پیش از شروع به بحث درباره اقسام علوم که نام برده ایم مقدمه ای مشتمل بر سه فایده ترتیب داد، «یکی بیان شرف علم، دوم تقسیم علوم، سیم در ترتیب کتاب» و آن «فایده» که در تقسیم علوم است با آنکه کوتاه است، برای شناخت نظر قدما درباره علوم و تقسیمات آن سودمند به نظر می آید. بعد از این مقدمه شمس الدین به بحث درباره «علوم اواخر، متضمن هشتاد و پنج علم که آن بررسی و شش فن نهاده شده» و سپس درباره «علوم اوایل متضمن هفتاد و پنج علم که آن بررسی و سه فن نهاده شده» قیام کرده و هر فن را به فصولی تقسیم نموده است. از دیگر دایرة المعارفهای اسلامی می توان از مفتاح السعادة اثر احمد طاش کوریری زاده (۹۰۱-۹۶۸ هجری قمری) زندگینامه نویس و دایرة المعارف نویس مشهور عثمانی نام برد. مفتاح السعادة

دایرة المعارفی است در علوم و فنون، به زبان عربی که کمال الدین طاش کوریری زاده (پسر مؤلف) آن را در اوایل قرن یازدهم به ترکی ترجمه کرد. از دیگر دایرة المعارفهای ایرانی، می توان از *انموذج العلوم* جلال الدین دوانی (قرن نهم)، *انموذج العلوم* قاضی نورالله شوشتری (قرن دهم)، *دانشنامه شاهی* محمد امین استرآبادی (قرن یازدهم)، *بحار الانوار* محمد باقر مجلسی (قرن یازدهم)، که می توان آنرا دایرة المعارف شیعه نامید، و بالآخره *کشف اصطلاحات الفنون* محمد علی بن علی تهانوی (قرن دوازدهم) نام برد. *کشف اصطلاحات الفنون* کتابی است به فارسی و عربی، در تعریف و شرح اصطلاحات رایج در علوم و کتب علمی و ادبی و اسلامی و یکی از مهمترین و وسیعترین دایرة المعارفها در میان کتابهای مؤلفان اسلامی بشمار می رود. تهانوی که از فضیلتی مذهب حنفی هندی است، در تدوین این کتاب، مجموعه ای از کتابهای علمی و ادبی و فرهنگنامه های علمی پیش از خود را مورد نظر داشته است و عین عبارت مؤلفان را، اغلب با ذکر نام کتاب مرجع، نقل می کند. چاپ کامل کتاب در سال ۱۸۶۲ از طرف انجمن آسیایی بنگال در کلکته صورت گرفته است که عیناً در تهران افست شده است.

تدوین دایرة المعارف - با ضوابط امروزی - در ایران شروع تدوین دایرة المعارف، با ضوابط امروزی، در ایران از آغاز قرن حاضر است. در سال ۱۳۱۷، مرحوم سعید نفیسی، برحسب قرار دادی با وزارت فرهنگ وقت، به تألیف فرهنگنامه ای مشتمل بر لغات فارسی و اعلام ایرانی و خارجی آغاز کرد و یک جلد از آن را نیز دبیرخانه فرهنگستان در تهران منتشر ساخت. لیکن به جهت آغاز جنگ جهانی دوم، این کار متوقف شد. در سال ۱۳۲۴، مجلس شورای ملی طبع و انتشار لغت نامه دهخدا را تصویب کرد. زنده یاد علی اکبر دهخدا در ضمن لغت نامه شرح اعلام تاریخی و جغرافیایی را وجه همت خود قرار داد و زنده یاد محمد معین که پس از وی عهده دار کار لغت نامه شد، این رویه را ادامه داد. در لغت نامه دهخدا، خط فاصل میان لغت نامه و دایرة المعارف مشخص نشده است و از این جهت این اثر را می توان هم در رده دایرة المعارفها و هم در رده فرهنگها منظور کرد. هر چند مقالات اعلام لغت نامه یکدست نیست و در برخی از آنها اشکالاتی وجود دارد، لیکن این از ارزش کار ارزنده دهخدا نمی کاهد.

در سال ۱۳۲۷ حسن تقی زاده به گرد آوردن گروهی از

تظیم مقالات، ضبط تلفظ‌ها، علامات اختصاری، نقطه گذاری، نقل اعلام خارجی به زبان فارسی، ارجاعات و غیره - وضع شد و در سراسر کتاب از آن نظام پیروی شد. در سال ۱۳۵۰ از پی اختلاف با مدیریت فرانکلین، مصاحب از کار سرپرستی دایرة المعارف فارسی کناره گیری کرد و رضا اقصی جای وی را گرفت. در سال ۱۳۵۹ قسمت اول از جلد دوم این کتاب حاوی مقالات (س - ل) به سرمایه انتشارات امیر کبیر - که امتیاز نشر این کتاب و سازمان کتابهای جیبی را از فرانکلین خریده بود - ستر شد. امید است تا پایان سال ۱۳۶۱ با انتشار قسمت دوم جلد دوم و همچنین نمایه تفصیلی، انتشار نخستین دایرة المعارف فارسی با حدود ۴۰/۰۰۰ عنوان به پایان رسد. امیدواریم انتشارات امیر کبیر تعهدی را که مصاحب در مقدمه جلد اول کرده انجام دهد و یک ضمیمه (شامل ارجاعات بسیار متعدد که در ضمن تألیف کتاب فراهم شده است، و نوسازی بعضی از اطلاعات و مقالات مندرج در کتاب که در دوره تألیف و چاپ کتاب تغییرات یا تحولات اساسی در آنها راه یافته است و اصلاحات دیگر) نقشه‌های جغرافیایی و خاصه جغرافیای تاریخی ایران، فرهنگ دو زبانی (فارسی به انگلیسی و انگلیسی به فارسی)، اصطلاحات و کلمات نوساخته و جز آن که در کتاب به کار رفته است و از همه مهمتر، ضبط فارسی قریب ۱۵۰۰۰ اسم شخص خارجی، را منتشر کند.

یونسکوی تهران - وابسته به سازمان یونسکو - در سالهای ۱۳۴۲ - ۱۳۴۳ شمسی، کتاب *ایران‌شهر* را در دو جلد منتشر کرد. این کتاب دایرة المعارفی اختصاصی درباره ایران است و کار تهیه و تدوین آن از سال ۱۳۳۸ شروع شد و تا سال ۱۳۳۹ را در بر می‌گیرد. *ایران‌شهر* در چهار باب تنظیم شده: (۱) جغرافیای طبیعی و انسانی؛ (۲) تاریخ سیاسی و فرهنگی؛ (۳) سازمانهای اداری و اجتماعی، و (۴) اقتصاد و عمران ایران که هر باب حاوی مقالات بسیار طولانی است. در پایان جلد دوم یک نمایه تفصیلی برای هر دو جلد منظور شده است.

در سال ۱۳۴۸ به احسان یارشاطر پیشنهاد شد تا دایرة المعارف اسلام را به فارسی ترجمه و آماده نشر نماید. ویرایش اول دایرة المعارف اسلام شامل مواد راجع به جغرافیا، تاریخ، نژاد شناسی، عقاید و مذاهب و زندگی‌نامه مشاهیر اقوام مختلف اسلامی است که مقالات مختلف آن را در هر موضوع غالباً شرق شناسان معروف متخصص در آن موضوع نوشته‌اند. این کتاب در چهار جلد، در سالهای ۱۹۱۳ تا ۱۹۳۶ منتشر شد. این

ویرایش به زبانهای انگلیسی، فرانسوی، آلمانی، تحت نظر شرق شناسان معروفی چون هوتسما، آرنلد، با سه، هارتمان، ونسینک، گیب، هفینگ و لوی پروونسال و با همکاری محققانی چون بار - تولد، گولد تسیهر، نیکلسن، بروکلمان، ماسینیون و مینورسکی و تحت نظارت اتحادیه بین المللی آکادمیها و تا حدی به کمک آکادمی سلطنتی هلند منتشر شد. ضمایم ویرایش اول در سالهای ۱۹۳۴ - ۱۹۳۸ انتشار یافت. نسخ ویرایش اول خیلی زود نایاب شد. در سال ۱۹۵۳ منتخبی از مقالات تحت عنوان خلاصه دایرة المعارف اسلام انتشار یافت. ویرایش دوم این دایرة المعارف به منظور تکمیل مطالب آن از سال ۱۹۵۰ شروع شد و جز اول در سال ۱۹۵۴ و جلد اول آن در سال ۱۹۶۰ منتشر گردید.

به هر حال، احسان یار شاطر با شروع ترجمه دایرة المعارف اسلام به فارسی به نقایص این کتاب از لحاظ ایران پی برد و به ناچار به ترجمه و تألیف *دانشنامه ایران و اسلام* پرداخت. مباحث *دانشنامه ایران و اسلام* بشرح زیر است:

۱- مباحث عمومی. به هر یک از وجوه تاریخ و تمدن و علوم ایران و اسلام مقاله‌ای جامع اختصاص خواهد یافت. مقالات مربوط به اسلام از دایرة المعارف اسلام ترجمه خواهد شد ولی در مورد ایران مقالات تازه تألیف خواهد شد. در صورتی که تألیف یک مقاله از عهده یک نفر خارج باشد، طبعاً اجزای مختلف مقاله به قلم مؤلفان جداگانه خواهد بود. از آن جمله است مقالات باستانشناسی و یا نجوم که علاوه بر بررسی مسائل عمومی در یک مقاله شامل یک سلسله مقالات از مشاهیر آن رشته و یا اماکن باستانشناسی در ردیف الفبایی خود خواهد بود.

۲- اعلام تاریخی. اعلام تاریخی شامل زندگی‌نامه مشاهیر ایران و اسلام که در گذشته باشند خواهد بود و در شرح حال هر یک از آنها علاوه بر نام و نسب و وقایع زندگی آن مرد یا زن به ذکر آثار و تعیین مقام نسبی افراد در رشته خود و نیز نقد عینی نتایجی که بر آثار آنان مترتب است نیز خواهد پرداخت.

۳- اعلام جغرافیایی. اعلام جغرافیایی شامل اسامی کشورها، شهرها، ایالات، بخشها، دهات، رودها، کوهها و دیگر تقسیمات جغرافیایی یا طبیعی که از اعتباری در خور توجه برخوردار باشند خواهد بود.

۴- مصطلحات فنی. تعریف لغات از مقوله دانشنامه خارج است لیکن اگر اصطلاحاتی حاکی از طرز خاص اندیشه و تفکر ملتی باشد در این دانشنامه منظور خواهد شد، از آن جمله مقرنس در معماری، ماهی درهم در «قالیافی» با سمه در «فن چاپ» و یا

ر چه در چند
ین این نوع
مهمی دارد.
ز در ارتباط
ب این نوع
مالان، چون
ی برخوردار
ویراستار، بر
راست. مثلاً
بارکسیسم -
رة المعارف
فضای لازم
ة المعارفها
نخصی و
عنوان آنها
سته تقسیم
خاصی از
رف فلسفه
نی. دوم
مرزین یا
به محدوده
مراجعان،
انتخاب
کتر است
عارفها در
المعارف
دو کتاب
مه حدود
، جوانان
یی با یک
صویر هم
و چهار
بار، زمان
البته از

نظر زبان بریتانیکا به مراتب آسانتر است. تنها امتیازی که می توان
برای کتاب طلایی در نظر گرفت، قیمت آن است که از دو
دایرة المعارف دیگر به مراتب ارزانتر است.

در ایران، دایرة المعارف مناسبی برای کودکان وجود ندارد. در
سال ۱۳۴۶، سازمان کتابهای جیبی با همکاری مؤسسه انتشارات
فرانکلین ترجمه دایرة المعارف کتاب طلایی را در هفده جلد با
عنوان فرهنگنامه منتشر کرد. سرپرستی ترجمه و تنظیم این
فرهنگنامه با رضا اقصی بوده است. فرهنگنامه نمونه کامل یک
دایرة المعارف نامناسب و حتی بد برای کودکان ایران است. زیرا
این دایرة المعارف ترجمه یک دایرة المعارف آمریکایی است که
همانطور که گفته شد، دایرة المعارف بسیار ضعیفی است و به هیچ
وجه مناسب کودکان ایرانی و نیاز آنها نیست. به عنوان مثال، در
حالی که پنجاه ایالت آمریکا را به طور مفصل معرفی می کند، درباره
بسیاری از کشورهای آسیایی و آفریقایی بیش از چند سطر مطلب
ندارد. هر چند برای رفع این نقیصه - بخصوص در مورد ایران - جلد
هجدهمی ویژه ایران تهیه و منتشر شده، لیکن متأسفانه مطالب این
جلد، جامع و کافی برای ایران نیست و دارای نقایص بسیار زیاد
است تا حدی که در پاره ای از موارد با پیشنهادی ذهن کودکان را
از اندیشیدن باز می دارد و حتی منحرف می کند، مثلاً در مقاله
ادبیات فارسی درباره شعر نو می نویسد: «... کم کم وزن و قافیه نیز
مزاحم تشخیص داده شد و شعرهایی با مصرعهای کوتاه و بلند و
بی وزن، یا در حقیقت وزن آزاد به ظهور رسید. اندک اندک قافیه نیز
از شعر رخت بریست تا آنجا که کاغذها با عبارات نادرست و
خارج از سیاق دستور زبان فارسی و مطالب بی سروته و نامفهوم
به نام شعر سیاه شد.»

۲) دایرة المعارف مدارس. در ایران دایرة المعارف معتبر و
دقیقی برای دانش آموزان مدارس - بخصوص دانش آموزان
دبیرستانی - وجود ندارد، آنچه در چند سال اخیر در این زمینه
منتشر شده، بیشتر کتابهای اطلاعات عمومی و دانستنیهاست.
بهترین نمونه این قبیل دایرة المعارفها، دانش بشر از مهدی
تجلی پور است.

۳) دایرة المعارف بزرگسالان. نمونه های دایرة المعارفهای
بزرگسالان، مانند بریتانیکا، آمریکانا، دایرة المعارف فارسی و...
قبلاً معرفی شد. همانطور که گفته شد این دایرة المعارفها از نظر
سبک نگارش و زبان و گاه سطح با یکدیگر اختلاف دارند.
دراز نظر هدف. هدف دایرة المعارف با نیاز مراجعه کنندگان
به آن رابطه مستقیم دارد. دایرة المعارفها را در ارتباط با نیاز

مراجعان به چند گروه می توان تقسیم کرد:

۱) آنهایی که برای یافتن پاسخ سئوالهای ساده و سردستی
مورد استفاده قرار می گیرند. طبیعتاً سؤال نیز بسیار ساده است، از
قبیل چه کسی؟ چه وقت؟ کجا؟ و چطور؟ مانند دایرة المعارفهای
مختصر غربی و یا دایرة المعارف فارسی.

۲) آنهایی که برای یافتن پاسخ تخصصی مورد استفاده قرار
می گیرند. مانند دایرة المعارفهای تخصصی که پاسخگوی سئوالات
ساده و سردستی نمی تواند باشد. مقالات این دایرة المعارفها از
عمق بسیار زیادی برخوردار است. به همین جهت در پاره ای از
این دایرة المعارفها، در آخر مقالات، کتابنامه هایی شامل کتابها یا
مقالات مفید در آن زمینه آمده است که می تواند راهگشای تحقیق و
پژوهش متخصص آن علم باشد، مانند دایرة المعارف بزرگ علوم
اجتماعی (در ۱۷ جلد).

۳) دایرة المعارفهایی که اطلاعات آنها به گونه ای است که هم
به درد متخصص و هم به کار دانشجویان سالهای اول دانشگاه
می خورد و مقالات آنها نسبتاً مفصل است، مانند آمریکانا.

۴) پاره ای از دایرة المعارفها، علاوه بر وظیفه ارجاعی و
پاسخگویی به سئوالات، وظیفه آموزشی نیز برعهده دارند، از آن
جمله است ایرانشهر و جلد اول دایرة المعارف بریتانیکا (پروپدیا)
و ۱۹ جلد ماکروپدیای این دایرة المعارف که وصف آنها در پیش
رفت.

۵- از نظر نظم. اگر از نظر تاریخی به دایرة المعارفها نگاه
کنیم، تنظیم آنها متفاوت بوده است. در زمان حاضر، تنظیم
دایرة المعارفها از اهمیت ویژه ای برخوردار است. دایرة المعارفها
به صورتهای زیر تنظیم می شوند:

۱) الفبایی. امروزه اکثر دایرة المعارفها دارای نظم الفبایی
هستند، البته تنظیم الفبایی نیز اشکالات زیادی دارد. آیا «آ» و «ا»
را باید درهم ادغام کرد (مانند دایرة المعارف فارسی) و یا آنها را دو
حرف مجزا به حساب آورد (مانند دانشنامه ایران و اسلام)،
همچنین مسائلی چون همزه و تشدید و امثال اینها چگونه باید حل
شود. موضوع دیگر در دایرة المعارفهایی که به صورت الفبایی
تنظیم می شوند طول مقالات است، مثلاً طول مقالات در دو
دایرة المعارف آمریکانا و بریتانیکا (ویرایش چهاردهم)، اگرچه هر
دو نظمی الفبایی دارند متفاوت است.

۲) رده ای. پاره ای از دایرة المعارفها بصورت رده ای تنظیم
می شوند، یعنی مطالب هر رده به صورت مستقل و مفصل تهیه
می شود و آنگاه این رده ها در یک نظم الفبایی به دنبال هم می آیند

ج- همکاران:

۱) آیا مقالات امضاء شده است و یا صورت اسامی همکاران در ابتدای دایرة المعارف درج شده است؟ آنچه منقد باید در نظر داشته باشد این است که اعتبار مقالات بدون امضاء الزاماً کمتر از مقالات امضاء دار نیست، لیکن حقیقت این است که مقالات باید امضاء شده باشند و یا صورت همکاران در دایرة المعارف آمده باشد.

۲) اگر صورت اسامی همکاران در دایرة المعارف آمده، آیا آنها با توجه به تجربه و سابقه کارشان صلاحیت نوشتن مقاله در آن زمینه را دارند؟ منقد باید با بررسی حیثیت حرفه ای و همکاریهای قبلی هر یک از همکاران دایرة المعارف در زمینه کارشان، صلاحیت و شایستگی آنها را بررسی و تعیین نماید.

۳) منقد باید به دقت پیشگفتار ناشر را در مورد اعتبار اثر بخواند و امضاهای مقاله ها را بررسی نماید. آیا در مجموعه های تجدید نظر شده، مقالاتی هستند که امضای معتبر داشته باشند، در حالی که در ویرایش قبلی فاقد امضاء بوده اند؟

سوم. دامنه و محدوده

الف. مهمترین منظور و هدف این دایرة المعارف چیست؟
۱) آیا هدف و منظور دایرة المعارف در مقدمه آن توضیح داده شده، و این هدف و منظور تا چه حد جامه عمل پوشیده؟ منقد باید بخاطر داشته باشد که هدف نقد و بررسی اثر نه از جنبه فروش بلکه به منظور ارزیابی خود اثر به عنوان یک مرجع در کتابخانه است. بهر صورت اگر هرگونه اختلافی میان ادعاهای ناشر و اثر وجود دارد بایستی توضیح داده شود.

۲) این دایرة المعارف در درجه اول چه گروهی و چه سطحی تدوین شده است؟ آیا وسعت و عمق مطالب، سبک نگارش، سازمان و نظم مواد و مطالب، و جنبه های جنبی جوابگوی نیاز مراجعه کنندگان اثر هست؟ به عنوان مثال در صورتی که دایرة المعارف برای کودکان تهیه شده، آیا مدخلها و مطالب در ارتباط با مطالبی هست که در مدارس تدریس می شود؟ اگر دایرة المعارف به منظور نیازهای عمومی و مردم عادی تهیه شده، آیا موضوعات عملی را تا حد لازم در برمی گیرد؟

۳) آیا توازن در انتخاب به کار رفته - مثلاً مقالات مفصلتر برای موضوعات مهمتر و مقالات خلاصه برای آنهاست که از اهمیت کمتری برخوردارند.
ب. سازمان و نظم:

۱) نظم دایرة المعارف الفبایی است، یا رده ای است و یا موضوعی است؟

۲) اگر نظم الفبایی دارد، مواد مندرج در هر موضوع کوتاه است یا گسترده است؟

۳) اگر نظم رده ای و یا موضوعی دارد، آیا بطور منطقی مرتب شده و یا اینکه رده های اصلی به صورت الفبایی پشت هم آمده اند؟ در این صورت آیا فهرست مندرجاتی که نظم را نشان دهد دارد یا نه؟

۴) آیا نظم یا سازمان مواد مطابق و مناسب هدفهای اولیه و نیاز مراجعان کتاب هست؟

ج-ارجاعات متقابل:

۱) آیا ارجاعات متقابل اثر بازیابی مطالب آن مؤثر هستند؟
۲) آیا ارجاعات متقابل بحد کافی در دایرة المعارف مورد نظر منظور شده اند؟

۳) آیا ارجاعات متقابل ارتباط مناسب و کافی میان مدخلها به وجود می آورد؟
د. نمایه:

۱) آیا دایرة المعارف مورد نظر دارای نمایه است؟ در صورتی که فاقد نمایه است، آیا ارجاعات متقابل و یا وسیله دیگری هست که جانشین آن شود؟

۲) چه نوع نمایه ای دارد؟ فی المثل فرهنگی، رده ای و یا نسبی است؟

۳) آیا این نمایه، کارآیی لازم برای بازیابی اطلاعات در مدخلها، نقشه ها، تصاویر و امثال آنها را دارد؟ با چند آزمایش می توان اثر را ارزیابی کرد.

۴) آیا این نمایه کافی است؟ آیا ارجاع کور دارد؟ با چند آزمایش می توان این مسئله را روشن کرد.

چهارم. وسعت و کیفیت مطالب

الف. متن:

۱) آیا شمول دایرة المعارف در زمینه های موضوعی با آنچه دامنه دایرة المعارف است تناسب دارد؟

۲) آیا دامنه دایرة المعارف بین المللی است؟ آیا حوادث، اسامی اشخاص و اماکن خارجی را به حد کافی در برمی گیرد؟

۳) آیا مقالات از صحت کافی برخوردارند؟ آیا منابع یا ماخذ، در صورت لزوم ذکر شده اند؟

۴) در مسائلی که اختلاف نظر وجود دارد، آیا نظرگاههای

۱) آیا در این کتاب ...
 ۲) آیا در این کتاب ...
 ۳) آیا در این کتاب ...
 ۴) آیا در این کتاب ...
 ۵) آیا در این کتاب ...
 ۶) آیا در این کتاب ...
 ۷) آیا در این کتاب ...
 ۸) آیا در این کتاب ...
 ۹) آیا در این کتاب ...
 ۱۰) آیا در این کتاب ...

۱) آیا در این کتاب ...
 ۲) آیا در این کتاب ...
 ۳) آیا در این کتاب ...
 ۴) آیا در این کتاب ...
 ۵) آیا در این کتاب ...
 ۶) آیا در این کتاب ...
 ۷) آیا در این کتاب ...
 ۸) آیا در این کتاب ...
 ۹) آیا در این کتاب ...
 ۱۰) آیا در این کتاب ...

برای انسانی معتقدند، بدینسان، معرفت حاصل را برای از طاق
 در حالی که خویش بتواند معرفت شناختی به امکان حصول معرفت
 حصول معرفت برای ما ممکن است؟ دامنه معرفت ما تا کجا است؟
 یا بدینی معرفت شناختی (epistemological pessimism) است. یا
 خوش بینی معرفت شناختی (epistemological optimism) و
 در این حوزه و همچنین در حوزه های دیگر فلسفه، تراض بین
 موبو اجرا آن را یادآور شده است (۸) به بیان ساده تر، مسئله اصلی
 حتی برای نظریه اجلائی هم اهمیت قطعی دارد (معاظنور که راک
 فلسفه ناسره عرف هستند و فلسفه اراکمدی را تشکر می دهد. آنها
 به نظر من، مسائل معرفت کانون مسائل فلسفی، اعم از

موتال دیگری از پیشداوریهای فلسفی این است که عقاید هر
 شد.
 ممکن است هیتلر آن را به انحصار خود درآورد، منجر به ساختن آن
 شود، آن را توسعه نمود. (مخمسک طالب نبود، ترس از اینکه
 بود، به حق از آنکه روسته ممکن است دارای جنب منفی و زیوری
 پیشگرایانه منجر شود، چنانکه خود راسل، که دشمن جنگ و تجاوز
 تسلیحاتی و باآمال جنگ ابروزی می شود، و شاید به جنگی
 است. باک نبوده، آن، ترس متقابل از تجاوز است که منجر به مسابقه
 آنها نبوده، بلکه بر اثر ترس ناشی از شرایط خاصی پدید آمده
 قدرت و توسط جارحی الهام گرفته، یا جنگهایی که مخمسک طالب
 پرچاشگری شخصی، آنها یا جنگهای اندکولوژیکی بوده که از نیم
 امروزه غالب جنگها از ترس از تهاجم ناشی شده است به
 نمی گوییم، اما جنگی معین از آنکه راسل نکرده است که
 بشری - می باشد توسعه کرده، من حسن پرچاشگری را انکار
 معتقد است که جنگها را با انگیزه های روانی - و همانا جنبشگری
 جنگ را در نظر بگیرند، حتی فیلسوف بقادی همچون برتراند راسل
 را هدف علوم اجتماعی در نظر می گیریم، منجر می گردد. مسئله
 روابط اجتماعی پدیدآورده شده های تا جوامع اعمال ما، که آن
 اهمیت پدیدهای تا جوامع اعمال انسانی، و همچنین کشف
 شود. بعلاوه، این خدمت به جدمهای پیشگیری از قتل کشف
 باشد که نسبت به مفاصله های توسعه انگاری عطف توجه
 بودند. شاید این جدمی تاخیر ولی به چندان بی اهمیت به فلسفه
 بسنجیده و غیر انتقادی به نظریه توسعه انگاری در جامعه معتقد
 نایب. همه این توسعه گر ها به این دلیل توسعه گر شدند که بطور
 همچنین اهداف موسولینی و با هیتلر در آلمان و ایتالیا، تحقیق
 می بود، و همین طور موسولینی و هیتلر. ولی اهداف لنین در روسیه
 کردند. لنین که نظریه توسعه انگاری را پذیرفته بود، خود باک توسعه
 نشان می داد که توسعه ها به قدرت توانسته اند به امداد انسان تامل
 وقوع توسعه های واقعی را تسهیل می کند. اما باک بررسی بقادیه
 یکی از جنبه های نظریه توسعه انگاری جامعه این است که

موتال دیگری از پیشداوریهای فلسفی این است که عقاید هر
 شد.
 ممکن است هیتلر آن را به انحصار خود درآورد، منجر به ساختن آن
 شود، آن را توسعه نمود. (مخمسک طالب نبود، ترس از اینکه
 بود، به حق از آنکه روسته ممکن است دارای جنب منفی و زیوری
 پیشگرایانه منجر شود، چنانکه خود راسل، که دشمن جنگ و تجاوز
 تسلیحاتی و باآمال جنگ ابروزی می شود، و شاید به جنگی
 است. باک نبوده، آن، ترس متقابل از تجاوز است که منجر به مسابقه
 آنها نبوده، بلکه بر اثر ترس ناشی از شرایط خاصی پدید آمده
 قدرت و توسط جارحی الهام گرفته، یا جنگهایی که مخمسک طالب
 پرچاشگری شخصی، آنها یا جنگهای اندکولوژیکی بوده که از نیم
 امروزه غالب جنگها از ترس از تهاجم ناشی شده است به
 نمی گوییم، اما جنگی معین از آنکه راسل نکرده است که
 بشری - می باشد توسعه کرده، من حسن پرچاشگری را انکار
 معتقد است که جنگها را با انگیزه های روانی - و همانا جنبشگری
 جنگ را در نظر بگیرند، حتی فیلسوف بقادی همچون برتراند راسل
 را هدف علوم اجتماعی در نظر می گیریم، منجر می گردد. مسئله
 روابط اجتماعی پدیدآورده شده های تا جوامع اعمال ما، که آن
 اهمیت پدیدهای تا جوامع اعمال انسانی، و همچنین کشف
 شود. بعلاوه، این خدمت به جدمهای پیشگیری از قتل کشف
 باشد که نسبت به مفاصله های توسعه انگاری عطف توجه
 بودند. شاید این جدمی تاخیر ولی به چندان بی اهمیت به فلسفه
 بسنجیده و غیر انتقادی به نظریه توسعه انگاری در جامعه معتقد
 نایب. همه این توسعه گر ها به این دلیل توسعه گر شدند که بطور
 همچنین اهداف موسولینی و با هیتلر در آلمان و ایتالیا، تحقیق
 می بود، و همین طور موسولینی و هیتلر. ولی اهداف لنین در روسیه
 کردند. لنین که نظریه توسعه انگاری را پذیرفته بود، خود باک توسعه
 نشان می داد که توسعه ها به قدرت توانسته اند به امداد انسان تامل
 وقوع توسعه های واقعی را تسهیل می کند. اما باک بررسی بقادیه
 یکی از جنبه های نظریه توسعه انگاری جامعه این است که

